

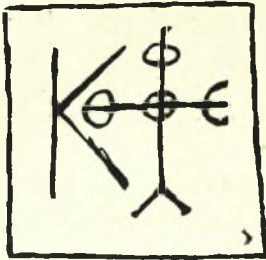
ΘΕΣΣΑΛΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Α΄.

BYZANTINΗ ΜΟΝΗ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΤΟΥ ΕΝ ΒΟΥΝΕΝΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Πρὸς Μ. τοῦ Ἀλμυροῦ, καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπ' αὐτοῦ, κεῖται ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς Ὁθρουοῦ τὸ μικρὸν χωρίον Μπακλαλί, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατωκίετο ὑπὸ Τούρκων, ἤδη δὲ ὑπὸ Χριστιανῶν. Ὑπερθεν τοῦ χωρίου τούτου, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας, διὰ βατῆς ὁδοῦ, φθάνει τις εἰς τὰ ἑρείπια τῆς ἐν μέσῳ δάσους ἐκ πρίνων κειμένης Βυζαντινῆς μονῆς τοῦ Ἀγ. Νικολάου τοῦ ἐν Βουνένη τῆς Θεσσαλίας. Ἡ μονὴ εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κλιτύος προβούνου τῆς Ὁθρουοῦ, ἔχοντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑρείπια ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀκροπόλεως ἐκ μεγάλων ἰσοδομικῶν λίθων.

Πρίν φθάσωμεν ἐκ Μπακλαλί εἰς τὴν μονήν, συναντῶμεν ἐν τινι χαράδρᾳ βρύσιν λιθόκτιστον, ἐπισκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πρῶην ἰδιοκτῆτου τοῦ χωρίου Μιχαὴλ Γκαμαλιέτσου ἔχουσαν ἐντετειχισμένην μακρὰν ἐπὶ μαριάρου νεωτάτην ἐπιγραφὴν καὶ ἓνα πόρινον τετράγωνον λίθον φέροντα ἐν σταυροειδεῖ μονογράμματι τὸ ὄνομα «Θεόφιλος» (Εἰκ. 1). Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι Βυζαντινὴ καὶ προέρχεται ἐκ τῆς μονῆς· εἶναι δ' ἄδηλον διατί ἐτέθη ἀριστερὰ αὐτῆς ἐν μέγα Κ.

Εἰκ. 1. Τὸ ἐπὶ πόρινον
λίθου τῆς κρήνης μονογράμμα.

Τὰ ἐντὸς τῶν πρίνων ἑρείπια τοῦ περιβόλου καὶ τῶν κελλίων τῆς μονῆς εἶναι καταφανῆ καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν καὶ πρὸς Β. ἴστανται ἀκόμη εἰς ὕψος ἑνὸς ἕως ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρον, τὰ ἑρείπια ὅμως τοῦ ναοῦ εἶναι κατηδαφισμένα.

Ἐπὶ τῶν ἑρείπιων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ κατὰ τὸ 1890 ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν περιοίκων μικρὸς πηλόκτιστος ναὸς εἰς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν Βουνένη¹, κατὰ τὴν ἀνόρουξιν τῶν θεμελίων τοῦ ὁποίου εὐ-

¹ Ἐκτοτε τελεῖται κατ' ἔτος τῇ 9ῃ Μαΐου, ἐπετεῖφ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, λαμπρὰ πανηγύρις, συνέχεια τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας πανηγύρεως, εἰς ἣν προσήρχοντο ἀσθενεῖς λουόμενοι ἐν τῇ παρά τὴν μονὴν λαξευτῇ θολωτῇ δεξαμενῇ, ἐν ἣ ἀναβλύζει διαρκῆς ἁγίασμα.

ρέθη τὸ πλακόστρωτον δάπεδον τοῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ ἐκ μεγάλων μαρμαρίων πλακῶν, πιθανῶς ἀρχαίων.

Λείψανα ἐκ τῆς μονῆς ἔχομεν ἐν τῷ τόπῳ ἤδη δύο γλυπτὰ καὶ μίαν ἐπὶ πωρίνου λίθου ἐπιγραφὴν μονογραμματικὴν, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐπὶ μαρμάρου γλυπτῶν, τὸ ἐν κεῖται ἐγκαρσίως τῆς μόνης μεσημβρινῆς θύρας τοῦ νέου ναοῦ καὶ φέρει ἐν τῷ μέσῳ μὲν διπλοῦν σταυρὸν ἐγγάρακτον, δεξιὰ δ' ἐντὸς ὀρθογωνίου τρία ἐγγάρακτα σύμβολα ἀνεπίγνωστα εἰς ἡμᾶς, ἄνω δὲ καὶ ἀριστερὰ δύο ῥόδακας, ὧν ὁ εἰς φέρει σταυροειδῆς τετράφυλλον, ὁ δ' ἕτερος ἀποκεκρουμένος κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου, πολύφυλλον ῥόδακα.

Τὸ ἕτερον γλυπτὸν εἶναι ἐντετειχισμένον ἐπὶ τῆς θολωτῆς μικρᾶς ἐπὶ βράχου δεξαμενῆς τοῦ Ἀγιάσματος, τὸ ὅποῖον κεῖται δυτικῶς τοῦ ναοῦ εἰς ἀπόστασιν 200-300 μέτρων. Εἶναι ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, πλάξ ὀρθογώνιος, ἔχουσα τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς λοξοτημίτους μετὰ γλυπτικοῦ διακόσμου, ἥτοι ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς τὸ λεγόμενον Μικρασιατικὸν θέμα¹ ἐντὸς δηλ. τρεχόντων ἀψιδωμάτων, στηριζομένων ἐπὶ κιονίσκων ἀνθήμια ἕξ ἑπτὰ φύλλον, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας κισσοῦ φύλλα ἐλικοειδῶς διατεταγμένα.

Ὅμοιον τεμάχιον μετὰ τοῦ αὐτοῦ κοσμήματος εὐρὸν εἰς τὸ χωρίον Μπακλαλί ὁ πρόφην ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλος ἐκόμισεν αὐτὸ εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλμυροῦ. Προδήλως τὰ τεμάχια ταῦτα προέρχονται ἐκ διαζώματος τοῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ καὶ εἶναι ἀνέκδοτα.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ταῦτα τὰ γλυπτὰ τὰ ἐκ τῆς εἰρημένης μονῆς προερχόμενα εἰς τὸ παρακείμενον πρὸς Δ. καὶ ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς Ὀθροῦς χωρίον Καρατζαδαγλί εἰς ναὸν κτισθέντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Νικαλαοῦ τοῦ ἐν Βουνένῃ, εἶναι ἐντετειχισμένοι πολλοὶ ἀρχιτεκτονικοὶ λίθοι καὶ κίονες καὶ κιονίσκοι στρεπτοὶ κιβωρίων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ἀλλαχοῦ, καὶ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος ἀναφέρει². Καὶ τεμάχιον δὲ θωρακίου ἀποκεκρουμένον κατὰ τὸ ἥμισυ καθέτως καὶ φέρον διπλοῦν σταυρὸν πληρούμενον ὑπὸ διακοσμήσεων καὶ ἐκατέρωθεν ὑπὸ Συριακῶν τροχῶν καὶ ῥοδάκων εὐρέθη ἐν Μπακλαλί ὑπὸ χωρικοῦ ἐκ Πλατάνου καὶ ἐκομίσθη εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἐπίσης εὐρέθη ἐν Μπακλαλί ἑπὶ τοῦ ἐξ Ἀλμυροῦ κτίστου Δήμου

¹ Περὶ τούτου ἴδε λεπτομερῶς Ὁ ρ λ ά ν δ ο ν ἐν Ἀρχ. τῶν Βυζ. μνημείων τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Γ' (1937), σ. 147. 149. 150.

² Πρβλ. Ν. Ι. Γ ι α ν ν ο π ο ὕ λ ο υ, Φθιωτικά, Ἀθῆναι 1891, σ. 44. καὶ Α. Σ. Ἀ ρ β α ν ι τ ὀ π ο υ λ ο υ, εἰς τὰ Πρακτικά Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας 1908, σ. 161.

Κουτσουπίνα κιονόκρανον Βυζαντινὸν ἔντελές, κομισθὲν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ὅμοίως ἐν Μπακλαλί εὐρέθη σπόνδυλος κίονος μετὰ διακοσμήσεων (ῥυθος 0,80, διάμ. 0,15 μ.), ὅστις ἐκομίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλμυροῦ ὑπὸ τοῦ φύλακος τοῦ Μουσείου Ἀλμυροῦ Σπ. Γιαννοπούλου, ὅστις εἶπεν ἡμῖν ὅτι εὐρέθη ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς μονῆς κατ' ἀνόρουξιν θεμελίων κελλίου (Εἰκ. 2).

Εἰκ. 2. Τὸ ἐν Μπακλαλί εὐρέθην τεμάχιον κίονος.

Πρὸ ἐτῶν τέλος εὐρέθη ἐν ἀγρῷ τοῦ χωρίου Μπακλαλί χώρισμα διλόβου παραθύρου ἐκ κυανοφαίου μαρμάρου, φέρον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἡμικιονίου Βυζαντινὴν ἐπιγραφὴν «† Ζι (ζῆ) ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν †», δημοσιευθεῖσαν πανομοιότηπως¹.

Πάντα τὰ μνημεῖα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἠρειπωμένης ταύτης παρὰ τὸ Μπακλαλί μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ νέου, ἣτις ἦτο ἀρχαῖος μεγάλη καὶ εἶχε μεγάλην γλυπτικὴν διακόσμησιν, εἰλημμένου τοῦ ὀλικοῦ ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μνημείων².

Ναοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Νέου, τοῦ ἐν Βουνένη, ἔχομεν πολλοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ. Οὕτως, ἐκτὸς τῆς παρὰ τὸ Μπακλαλί ἠρειπωμένης Βυζαντινῆς ταύτης μονῆς καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ χωρίου Καρατζαδαγλί, ὑπάρχουν ἐν Τυρνάβῳ δύο ναοί, ὧν ὁ εἰς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος λέγεται *Βλαχονικόλας* ἐκ τῆς συνοικίας τῶν Βλάχων, ὁ δὲ ἕτερος τοῦ *Ντοῦμα*³. Ἐπίσης ἐν Μηλείαις τοῦ Πηλίου ὑπάρχει φερώνυμον μονύδριον, ναὸς δὲ ἐν τῷ χωρίῳ Τσιμπασλάρ τῆς

¹ Βλ. Α. Σπυριδάκη, ἐν Δελτίῳ τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχαίου Ἐταιρείας «Ὁρθρος», τεῦχος Δ', 1901, σελ. 35, ἀριθ. 1.— Ν. Ι. Γιαννοπούλου, ἐν Byzant. Zeitschrift, XXI, 1912, σελ. 161, ἀριθ. 10.

² Θωράκιον φέρον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν σταυροὺς μετὰ διακοσμήσεων καὶ πλαίσιον πλοχοῦ, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Ἀλμυροῦ καὶ προσερχόμενον ἐκ Μπακλαλί ἐδημοσιεύσαμεν ἐν Byzant. Zeitschrift, XXV, 1925, 339—341, πίν. Ι. ἀριθ. 2.

³ Τροπῆριον τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ ἐν Βουνένη ἀναφέρει καὶ τὴν Θεσσαλικὴν πόλιν Τυρνάβον (πρβλ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου, ἐν

ἐπαρχίας Καρδίτσης (Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος), ἔνθα ὡς ἐν Μπακλαλί¹ καὶ Ἀγίασμα ἀναβλύζει, ἐν Γούρα (Ἀναύρα) τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ ἄλλαχού.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Βουνένης λέγομεν ὅτι κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ὑπῆρχεν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπισκοπὴ Βουνένης ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης². Ἐπίσης ἡ Βουνένη ἀναφέρεται καὶ ὡς θέμα ἐν Χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου ἐν ἔτει 1289 ἀφορῶντι εἰς τὴν μονὴν Λυκουσάδος, τῆς νῦν λεγομένης Λοξάδας, κώμης παρὰ τὸ Φανάρι τῆς Καρδίτσης Θεσσαλιώτιδος καὶ δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ Σπ. Π. Λάμπρου³. Ἡ θέσις τῆς Βυζαντινῆς ταύτης πόλεως, ἣτις λέγεται καὶ οὐδετέρως τὰ Βούνενα, μέχρι τοῦδε ἀγνοεῖται.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἀνασκαφῶσι τὰ ἔρειπια τῆς Βυζαντινῆς ταύτης μονῆς καὶ ἰδίως τὸ μέρος ἔνθα ἔκειτο ὁ ναὸς καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ, διότι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ εὗρεθῶσι πολλὰ γλυπτά καὶ ἐπιγραφαί, καὶ ἰδίως ἀρχαῖαι Ἑλληνικαί, διότι ὅλον τὸ μαρμαρίνον ὑλικὸν τῆς μονῆς ἐλήφθη ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μνημείων.

Ἐν Βόλῳ τῇ 25 Φεβρουαρίου 1938

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ἐβδομαδιαία Ἐπιθεωρήσει Νεολόγου, ἐν Κων/πόλει, τόμ. Γ', 1893—1894, σελ. 715). Δὲν γνωρίζομεν διατί ἐτιμήθη ὁ Ἅγιος οὗτος ἐν Τυρνάβῳ διὰ δύο ναῶν.

² Βλ. Ν. Ι. Γ ι α ν ν ὀ π ο υ λ ο υ, Ἐνθ' ἀν. σ. 739, ἔνθα περὶ Τσιμπλασάδ.

³ Ρ ἄ λ λ η - Π ο ι λ ῆ, Σύνταγμα θ. καὶ ἰ. κανόνων, τόμ. Ε', σ. 482.—Ν. Ι. Γ ι α ν ν ο π ο ὑ λ ο υ, Ἐπισκοπ. Κατάλ. Θεσσαλίας, (Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλόγου «Παρθασού», τόμ. Γ'. 1914, σ. 255. τόμ. ΙΑ', 1915, σ. 185.

⁴ Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρ. τόμ. Α', σ. 113-119.

Β΄.

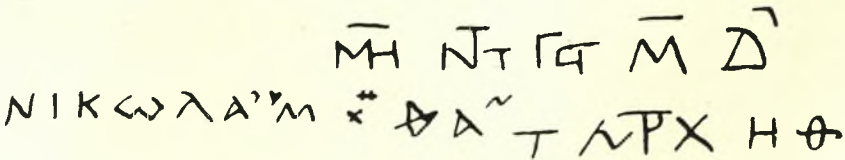
ΜΕΓΑΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΝΗ
 ΕΝ ΤΩ ΤΟΥΡΚΙΚΩΙ "ΤΕΚΚΕ ΤΩΝ ΜΠΕΚΤΑΣΗΔΩΝ.

Πλησίον τοῦ Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ Ρηγαίου (Αἶβαλι) καὶ εἰς ἡμισείας ὄρας ἀπόστασιν, κεῖται τὸ χωρίον Ρηνί, ὑπερθεν τοῦ ὁποίου εὐρηται ἡ Τουρκικὴ Μονὴ *Τεκκὲς τῶν Μπεκτασήδων* ἢ *Μπεκτασελί-Τεκκὲς*, κατοικουμένη ὑπὸ Δερβισσῶν ἢ Τουρκαλβανῶν¹.

Ὁ Τεκκὲς οὗτος ἦτο πρὶν μεγάλη Βυζαντινὴ Μονὴ κειμένη μεταξὺ Ἀλμυροῦ καὶ Φαρσάλων ἐπὶ τῶν βορείων παραφυάδων τῆς Ὀθροῦς, αἵτινες περικλείουσαι ἀπὸ δυσμῶν καὶ βορρᾶ τὸ εὐφορον Κρόκιον πεδῖον τοῦ Ἀλμυροῦ χωρίζουσι τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμυροῦ ἀπὸ τῆς τῶν Φαρσάλων.

Ἡ μονὴ λοιπὸν αὐτὴ, ἣτις ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὸ Φαρσάλιον πεδῖον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐν ἀγνώστῳ χρόνῳ, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν Δερβισσῶν (μοναχῶν) τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀλῆ, καὶ μετεβλήθη εἰς Τεκκὲν τῶν Μπεκτασήδων. Λέγεται δὲ καὶ *Ντουλπαλί Τεκκὲς*, ἥτοι *Μονὴ τῶν τάφων*, διότι οἱ Μπεκτασῆδες εἰς δύο Μανσωλεῖα θολωτὰ θάπτουσιν ἐντὸς τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν.

Ἐκ τῆς Βυζαντινῆς μονῆς δὲν σώζονται ἐρεῖπια. Μόνον δὲ εἰς τὰ δάπεδα τῶν δύο θόλων τῶν προπυλαίων τῶν Μανσωλείων, τὰ ὁποῖα στη-

Εἰκ. 3. Ἡ ἐν τῷ τεκκὲ ἀποτριβεῖσα Βυζαντινὴ ἐπιγραφή.

ρίζουσιν ἀνὰ τέσσαρες μονόλιθοι κίονες, εἶναι ἐπεστρομέναι διάφοροι πλάκες λευκοῦ μαρμάρου ὀρθογώνιοι. Ἐξ αὐτῶν μία (εἰκ. 3) εἰς τὸ πρῶτον Μανσωλεῖον φέρει κατὰ μῆκος μακρὰν Βυζαντινὴν ἐπιγραφὴν, ἐφθαρμένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἔνεκα τῶν συγχῶν πατημάτων προστριβῆς, ἔτερον δὲ εἰς τὸ δεύτερον Μανσωλεῖον ὑπάρχουσα ἦτο θωράκιον φέρον ἔγγλυφον μέγαν τριπλοῦν σταυρόν. Τρίτος λίθος ὀρθογώνιος, ἥτοι βάσις λευκοῦ μαρμάρου, κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῶν προπυλαίων

¹ Πρβλ. F. H a s l u c k, ἐν *Britisch School Annual XX* (1913/4) σ. 110.

τοῦ πρώτου Μουσωλείου φέρεται ἐπὶ τῆς μιᾶς μακρᾶς πλευρᾶς ἐντὸς ἀψίδος ἀνάγλυφον διπλοῦν σταυρὸν μετὰ φυτικῶν διακοσμῆσεων καὶ ἄλλοτε ἐπιγραφὴν: ΕΚΗΛΕΥΣΕΝ ΑΥΤΟΝ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ διὰ Βυζαντινῶν γραμμάτων. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶχομεν ἰδεῖ πρὸ ἐτῶν μετὰ τοῦ Γάλλου Fougères καὶ ἀργότερον μετὰ τοῦ Γερμανοῦ Kern, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1934 μεταβάλλαντες πάλιν δι' ἐρεύνας εἰς τὸν Τεκκὲν εἶδομεν μετὰ λύπης ὅτι οἱ Δερβίσοι¹ εἶχον ἐξαλείψει τὰ γράμματα. Σήμερον σφίζεται μόνον ὁ Σταυρὸς μετὰ τῶν διακοσμῆσεων.

Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀρχαῖοι λίθοι ἰσοδομικοὶ καὶ μεγάλοι πλάκες ὀρθογώνιοι κεῖνται εἰς δύο βρῦσεις, παρὰ τὸ χωρίον Ρηνὶ καὶ ἐν τῷ Τεκκέ αἵτινες εἶναι εἰλημμένοι ἐξ ἀρχαίου κτηρίου (ναοῦ) καὶ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς μονῆς, συμπεραίνομεν ὅτι θὰ ἔκειτο ἐνταῦθα κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς χρόνους Ἑλληνικὸς ναὸς² μεταβληθεὶς ὕστερον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς μονήν³.

Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πρώτου Μουσωλείου εἶναι ἐκτισμένη δι' ἰσοδομικῶν πωρῶνων λίθων περιβαλλομένων κατὰ τοὺς ἄρμους ὑπὸ πλίνθων ὀπτῶν κατὰ τὸ Βυζαντινὸν σύστημα, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα τζαμιά ἐν Θεσσαλίᾳ, αἱ δὲ λοιπαὶ πλευραὶ τοῦ Μουσωλείου τούτου, ὡς καὶ τοῦ ἐτέρου, εἶναι ἐπικεχρισμένα δι' ἀσβέστου. Ἴσως ἐντὸς τῶν κελλίων τῶν Δερβισσῶν νὰ κεῖνται καὶ ἄλλοι Βυζαντινοὶ ἀρχιτεκτονικοὶ λίθοι.

Εἰς τὰ κελλία τοῦ Τεκκέ δὲν ἐπέτρεπον οἱ Τουρκαλβανοὶ Δερβίσοι νὰ εἰσέλθῃ τις ἀκωλύτως καὶ ἐρευνήσῃ μὴ εἶναι ἐντετειχισμένα μάρμαρα ἀρχιτεκτονικὰ τῆς Βυζαντινῆς Μονῆς. Τόσον δὲ εἶναι μεταβεβλημένα τὰ πράγματα, ὥστε δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς ποῦ ἔκειτο ὁ ναός. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μονὴ ἦτο μεγάλη καὶ πλουσία, διότι καὶ ὁ Τεκκὲς ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὴν ἔχει μεγάλην περιουσίαν κτηματικὴν, καὶ δύο ἰδιόκτη-

¹ Κατὰ τὸ 1881, κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, ἐπεσκέφθη ὁ ἀείμνηστος Α. Κουμουνοῦρος τὸν Τεκκὲν καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του ἐπὶ πλακοῦς πλήρους γραμμάτων ἐν τῷ διαπέδῳ τοῦ νάρθηκος τοῦ Α'. Μουσωλείου. Βραδύτερον ὁ ἠγούμενος τῶν Δερβισσῶν Μπαϊράμ Μπαμπᾶς διέταξε καὶ ἐξήλειψαν τὰ γράμματα διὰ κοπίδος, ἵνα μὴ φαίνηται ἡ παλαιὰ Χριστιανικὴ ἰδιότης τοῦ Τεκκέ, ὡς διηγῆθησαν ἡμῖν αὐτόπται μάρτυρες, καὶ ὡς δεικνύουσιν τὰ ἴχνη τῆς κοπίδος ἐπὶ ἐτέρας πλακοῦς. Ἄρα ὑπῆρχον δύο πλάκες ἐνεπιγραφοί!

² Ἴσως τὸ παρὰ τὴν Σκοτοῦσαν μαντεῖον Διὸς Φηγηναίου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Κινέας παρὰ Στράβωνι.

³ Περὶ τοῦ Τεκκέ πρβλ. τὰ γραφέντα ὑπὸ Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου, εἰς τὸ περιοδικὸν Προμηθεύς, ἐν Βόλῳ 1891, Σ/βριος, σελ. 278, σημ. ι'. καὶ περὶ Μπεκτασήδων Σκαρλάτου Βυζαντίου, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Γ'. σελ. 494.

τα χωρία κατοικούμενα ὑπὸ Χριστιανῶν γεωργῶν, τὸ Ρηγὶ καὶ τὸ Ἄρδο-
κάν, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ναοὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νεώ-
τερα κτίσματα. Οἱ Δερβίσσαι ἐντεῦθεν ἴσως ὀρμώμενοι λέγουσιν ὅτι ὁ
Ἐκκλῆς ἦτο πρὶν Βυζαντινὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς ὃν καὶ ἀνά-
πτουσι καὶ κανδήλαν.

Ἐν Βόλῳ τῇ 30 Μαρτίου 1938

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Γ'.

Λ Ε Χ Ι Ν Ε Ο Ν

ΜΙΑ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΣ Η ΚΩΜΗ ΕΝ ΤΗ ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΑΛΜΥΡΟΥ

Ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Σωτηρίου, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργεῖ ἀνασκαφὰς εἰς τὰς Θεσσαλικὰς Θήβας (Νέαν Ἀγχιάλον), ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας μεταξὺ ἄλλων καὶ δύο παλαιοχριστιανικὰς ἐπιγραφὰς ἐπιτυμβίους.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ἀπαντᾷ ἡ λέξις Λεχίνεον καὶ Λεχένεον, ἀναφερομένη εἰς πόλιν ἢ κώμην κειμένην ἐγγὺς ἢ μακρὰν τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν Θεσσαλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ¹.

Ὅτι τὸ Λεχίνεον ἦτο πόλις ἢ κώμη ἐξάγεται ἐκ τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς, δημοσιευθεῖσης ἐν Πρακτικοῖς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας τοῦ 1933 (σελ. 55-57, ἀριθ. 1, εἰκ. 8, στίχ. 7-11) ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρεται «Ἀγαθὸ κλ(ε)ιὰ ἀπὸ | Λεχινέου, γυνὴ Ὀν | ησίμου Παλ | ατίου». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ δημοσιευθεῖση ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας τοῦ 1935, (σελ. 64, ἀριθ. 1) ἀναγράφεται ἐν στίχῳ 1-2:

«ΜΜ [ἀπὸ Λ-]εχενέου, ἔνθα κατὰ [κειταί] ὁ προγεγραμμένος | Σανβάτις».

Ὡς βλέπομεν, ἡ αὐτὴ λέξις ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιγραφὰς μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν γράφεται Λεχινέου δι' ἰῶτα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν γράφονται ὅλαι αἱ συλλαβαὶ δι' εἰ φιλοῦ, ἥτοι Λεχενέου.

Μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν Θεσσαλίας (Ν. Ἀγχιάλου) ἔχομεν τέσσαρας ἐπιγραφὰς ἀναγραφούσας ὀνόματα πόλεων. Τούτων μία πρὸ ἐτῶν εὐρεθεῖσα τὸ 1885 ἀναφέρει τὴν πόλιν Ἀρμυρὰ (=τὰ Ἀρμυρά), ἐν αὐτῇ δὴλα δὴ ἀναφέρεται: «Μνημεῖον Εὐσεβίου παρὰ Ἀρμυρὰ ἀποθα[νόντος]»². Μετὰ ἔρχονται αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι δύο ἐπιγραφαὶ αἱ μνημονεύουσαι τὸ Λεχίνεον, τετίωρη δὲ δημοσιευθεῖσα ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας τοῦ

¹ Μὲ τὸ Λεχίνεον οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ὁ ἕτερος τῶν λιμένων τῆς Κορίνθου Λέχαιον.

² Βλ. G. Fougeres, Bulletin de Corresp. Hellénique XIII, σελ. 405, Δελτίον «Ὁφθους», Β', 1899, σ. 24, ἀρ. 23. Ν. Ι. Γιαννόπουλον, ἐν Byzant. Zeitschrift, τόμ. XXI, 1912, σ. 158, ἀρ. 10.

1935, σ. 65 ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου ἀναφέρει πόλιν Μαγνήτων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἀναγινώσκωμεν «... πα ρ α ν γ έ λ λ ε ι μ ε τ ᾶ τ ὸ ἐ μ ἐ τ ε θ ἦ ν α ι | [. τ] ἦ π ὅ λ ι Μ α γ ν ῆ τ ω ν ». Πόλις Μαγνήτων ἐνταῦθα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐννοεῖται ἡ Δημητριάς.

Τὸ ὄνομα Λεξινοον τῆς κόμης ἢ πόλεως ταύτης νομίζομεν ὅτι ἐπανευρίσκομεν εἰς μίαν ἀρχαίαν πόλιν ἢ κόμην τῆς Φθιώτιδος (ἐπαρχίας Ἀλμυροῦ) τὰς Λιγύνας ἢ Λιγύνην, τῆς ὁποίας τὸ ἐθνικὸν εἶναι Λιγυναῖος. Τὸ αὐτὸ ὄνομα Λιγύναι εὐρίσκεται καὶ ἐν Ἐστιάωτιδι τῆς Θεσσαλίας παρὰ τοὺς Γόμφους, ἀναφερόμενον μετ' ἄλλων πολισμάτων οἶον Ἀργέντας, Φερινίου, Τιμάρου, Στρυμόνος καὶ Λάμψου καὶ μετὰ τινων ἄλλων μικρῶν φρουρίων μνημονευομένων ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου¹.

Οἱ δ' ἐν τῇ Φθιώτιδι (ἐπαρχία Ἀλμυροῦ) Λιγυναῖοι, κάτοικοι δηλ. τῶν Λιγυνῶν ἢ τῆς Λιγύνης ἀναφέρονται ἐν ἐπιγραφῇ περὶ ἀμφισβητουμένων ὁρίων μεταξὺ Ἀλέων καὶ Θηβαίων Φθιωτῶν (τῶν πόλεων δηλαδὴ Ἄλου καὶ Φθιωτῶν Θηβῶν), ἀνευρεθείση ἐν Δελφοῖς καὶ δημοσιευθείση ὑπὸ τῶν κ. κ. Laurent καὶ Perdrizet². Διαιτητῆς πρὸς διακανονισμὸν τῶν ὁρίων ἦτο ὁ Μάκων Ὀμφαλίωτος, Λαρισαῖος, ὅστις ἀπεφώνητο: «περὶ τῆς μὲν ἱερᾶς χώρας αποδοῦναι τοῖς προσοροῦσι Λυγυναίοις ὄρια δὲ εἶναι ὡς οἱ τέρομονες ἔχουσιν».

Κατὰ ταῦτα ἡ ἱερὰ χώρα ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς συνορευόνας μεταξὺ τῶν δύο πόλεων Ἄλου καὶ Φθιωτῶν Θηβῶν Λιγυναῖος, κατοίκους τῆς κόμης Λιγυνῶν³.

Ποῦ ἔκειτο ἡ κόμη αὕτη δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Stählin⁴ ἐρωτᾷ μήπως αὕτη εἶναι τὸ φρούριον Τουρκομουσλί. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὅπου ὑπάρχει μικρὰ ἀκρόπολις παρὰ τὸν ὑδρόμυλον τοῦ Τουρκομουσλί, κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ Κροκίου πεδίου, ἀπέχει δὲ τοῦ Ἀλμυροῦ πλεον τῶν τριῶν ὥρων, πέντε ἀπὸ τῆς Ἄλου, ἀπὸ δὲ τῶν Φθιωτῶν Θηβῶν τρεῖς περὶπου ὥρας.

Ἀκροπόλεις καὶ ἐνίοτε συνοικισμοί, ἀπαντῶσιν εἰς διάφορα τῆς πε-

¹ Titus Livius, XXXII, 14, 3. «Haec traditio Gomphorum ingentem terrorem Thessalis intulit. Deditere deinceps sese qui Argenta quique Pherinium et Timarum et Ligyas, et Strymonen et Lampsum habent aliaque castella etc.».

² Laurent et Perdrizet, Bulletin de Correspondance Hellénique τόμ. XXV. 1901, σ. 347 καὶ ἔξ, ἀριθ. 3. Πρβλ. καὶ Inscriptiones Graecae, IX 2, addenda X, 205, Β, στίχ. 29—30.

³ Παρὰ Τίτῳ Λιβίῳ XXXII, 14, 3, φέρεται Ligyas εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν Ligyas.

⁴ Stählin, Hellenische Thessalien, σελ. 180, σημ. 2

ριοχῆς μέρη. Οὕτω παρὰ τὸ χωρίον Καραδαναλί (Μαυρόλοφον) ἐκατέρωθεν τοῦ Χολορρεύματος παρατηρεῖται ἐπὶ λόφου ἀκρόπολις καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ κατὰ μῆκος ἴκνη συνοικισμοῦ κώμης ἀρχαίας. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τῆς Ὀθρυος σφύζονται τέσσαρες ἀκροπόλεις· μία ὑπερθεν τοῦ χωρίου Μπακλαλί (νῦν Ἀλίας) ἐπὶ λόφου· δευτέρα πρὸ τοῦ χωρίου Καρατζαδαγλί (Καστράκι) ἐπὶ χαμηλοῦ λόφου· τρίτη ὑπερθεν τοῦ χωρίου Γεντζελί (Ἅγιος Σπυρίδων) ἐπὶ λόφου καὶ τετάρτη ἐν τῷ χωρίῳ Γεντζέκ (Νεοχωράκι) ὅπισθεν τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἀκρόπολις διὰ πολυγωνικῶν τειχῶν μετὰ Ἑλληνικῶν πύργου ἐκτισμένον δι' ἰσοδομικῶν μεγάλων λίθων. Τέλος ἐπὶ τοῦ λόφου τῶν Ζερελίων, τὸν ὁποῖον ἀνέσκαψαν οἱ Ἄγγλοι Wace καὶ Thompson¹ κατὰ τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς κορυφῆς εὐρέθῃ συνοικισμὸς Βυζαντινῶν χρόνων.

Ὁ τελευταῖος οὗτος λόφος γειτνιάζει μὲ τὰ σύνορα τῆς Ἄλου καὶ τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν, ἀλλὰ τόσον αὐτός, μαγούλα Ζερελίων καλούμενος, ὅσον καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τῆς Ὀθρυος ἀκροπόλεις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Λιγυναίους, διότι ἐν ταύτῃ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ εὕρωμεν ἐνταυθαῖα που τὴν Ἴτωνον, πόλιν σημαντικὴν, συμφώνως μὲ τὰς ἐνδείξεις τοῦ Στράβωνος.

Συνεπῶς οἱ Λιγυναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν, τοῦ 145 π. Χ. συνορεύουσι (προσοροῦσι) μὲ τοὺς Ἀλεῖς καὶ Θηβαίους πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῷ Κροκίῳ πεδίῳ.

Φρονοῦμεν ὅτι ἡ κώμη Λεχίνεον τῶν δύο Χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν τῶν Θεσσαλικῶν Θηβῶν πιθανώτατα ταυτίζεται μὲ τὰς Λιγύνας καὶ σχετίζεται μὲ τοὺς Λιγυναίους τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Δελφῶν.

Αἱ Λιγύναι ἔχουσι ἐθνικὸν Λιγυναῖος, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα τοῦ πόλεως Λιγύναιον καὶ ἔπειτα Λιχύναιον. Ἡ διαφορὰ τῆς γραφῆς Λεχίνεον καὶ Λεχένεον ἀποδοτέα εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ χαρακτοῦ τῶν ἐπιγραφῶν.

Ἡ πόλις λοιπὸν ἢ κώμη Λιγύναι τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Δελφῶν διεσώθη ἀναμφιβόλως καὶ μετὰ Χριστὸν μέχρι τέλους τοῦ Ζ' αἰῶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα Λιχύναιον (Λεχίνεον καὶ Λεχένεον τῶν ἐπιγραφῶν).

Ἡ ὑπὸ παρεφθαρμένον τύπον διάσωσις ὀνομάτων ἀρχαίων πόλεων δὲν εἶναι σπανία. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὰ Λεχώνια τοῦ Βόλου. Ἐκεῖ ἔκειτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένη Μεθώνη, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους μετωνομάσθη Λεχώνη· ἐπειδὴ δ' αὕτη κατὰ

¹ W a c e, D r o o p, T h o m p s o n, Excavations at Zerelia Thessaly, Annual of the British School at Athens, No XIV, 1907—1908, σελ. 197—225.

τοὺς αὐτοὺς χρόνους διηρέθη εἰς δύο μεγάλας συνοικίας, ἐξηνέχθη κατὰ τὸν πληθυντικὸν οὐδετέρως τὰ Λεχώνια (ἄνω καὶ κάτω)². Οὕτως ἐγένοντο ἐκ τῶν δύο Φαρσάλων τὰ Φέρσαλα καὶ Φάρσαλα καὶ ἐκ τῆς Τρίκκης τὰ Τρίκαλα.

Ἐν Βόλῳ τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1938

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

² Οἱ Βυζαντινοὶ θέλοντες νὰ ἐξελληνίσωσι, δῆθεν, τὸ ὄνομα Λεχώνια μετέτρεψαν αὐτὸ εἰς Λυκώνια ἐκ τοῦ λύκος. (πρβλ. Γεωρ. Ἀκροπολίτην, 49, σελ. 98.—Δημ. Κ. Τσοποτοῦ, Γῆ καὶ Γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐν Βόλῳ 1912, σελ. 26—28.—Stählin, Meyer, Heidner, Pagasai und Demetrias, Berlin 1934, σελ. 220.